

יעקב פיכמן / שלמה לויוון.

(במלאת מאה שנה למותו)

ידי מדפסת בספר ישי, צהוב-עלים, שנדפס ביניה לפני מאה ושיש' שנה, ובין שרי-אותיותיו הנהים, אותיות רשי, מבהדים בעני, כפלנים צרים ושקופים, תרזים מנקדים מתוך כתבי-הקדש, מרמחיל ומשל הקתבר עצמו, שם הספר, מליצת ישרון - סין תורת הריתוריקא, מבוארת, במשלים רבים ממליצות ספרי הקדש, ומחברה - שלמה לויוון, משכיל אונגרי, שפרסם כבר קודם לכן מאמרים תריפים אחרים בחקירת הלשון העברית בן עשרים ושבע שנה היה בכתבו את ההימנון הזה לשירת התגין, ומקץ שש שנים מת ממחלת-הרוח, אהבה מרגית עברה את נפשו המשורר וקפדה את חוט היו העג - זהו כל מה שאנו זודעים על אדותיו.

בהודמנת זו, שמלאו צתה מאה שנה למותו, בקשו ממני המויל של העלים האלה להקדיש דברים אחדים לאדם הגפלא הזה, שהבהיק בתורת הבקר של שירתנו החדשה לרנע ודעך בעלומי חיו, ראוי היה לשפוך אור על החיים האלה, המיוחדים במינם וביעונם; אילו היה כל התומר הדרוש לכך, ואולם הפעם מעסיק אותי בעיקר המשורר; מעסיק גם הספוס המיוחד - המליין.

ליד תקופתו, היה גם הוא איש המליצה, הרואה את העולם מתוך ערפלי צלילים, אין איש נחלץ מכבלי הסביבה, מאותו האור הרוחני, הבא אל קרבנו בסובתנו ושלא בסובתנו, מי לא דבר בימים ההם במשל ובמליצה? המשורר, התוקר, הפילוסוף, בהירימח' כרגיק ובעלי דיסציפלינה מדעית בשיר - אפילו הם לא נקו מאבק-הזהר הזה, שקסמים בו לכל תקופה צעירה, לכל יצירה שטרם חוקה, טרם נגרה, ממנה לא תשתתרו לגמרי גם תקופת הבטורים, אם גם הלחם תלחם נגדה, מעט הגער נשאר תמיד; ואולי טוב, שהוא נשאר.

שלמה לוחין, זה שבתלם שירתו עלה כמעט רק הציץ הנפלא האחר — במליצה מדברתי, שנכתבה בעץ מבוא למליצת ישרון — היה המליץ מבעד יצירתו, הריחוקין בחסד עליון, אנו קוראים לו מליץ לא בשם-נאי, כי אם כתאר-הכבוד, המליצה לא היתה תולשתו, כי אם בלידיע העון, הוא הרים אותה למדרגה של שירה, בין מאות ספספנים היה הוא כמעט היחיד בזמנו, שהמליצה לא היתה לו רק אמצעי של קשור, תורידהב מפורים על בלויי-סחבות, כי אם כבוי הזוסי השלים, תבלית הבריאה, שעשוע האלהים והאדם עלי אדמות, ככוס מלאה האדימה בידו והשתפכה בצבעיה, לא נבוכי דברים, ששרחה נשמתם מתוכם, כי אם בצפרים חזות פרפרו ניביה באור-שמש, זה היה בטוי של שפע מן כח אביבי, שקלח והמה ניבלימים צוחקים, הארץ עשתה שוב מעטה נערה, מעטה תם, אשר לא היה לה זה ימים רבים, זה המשורר הוסיף לה, נתן לה מתנה משלו, המליצה לא באה לכנות על הריקניות; היא היתה העתרת, הכוס העוברת על גדותיה.

מליץ היה, ואין לך תאר יותר כלשכן למשורר מזה, אם כל יצירה היא התאמצות בלתי פוסקת, הנה המליץ, אשר כנפיו מתודות עד קצה גבול יכולתו, נכון תמיד להתמושב, אפילו הגדולים שבמליצים, כהגו למשל, הפתום נעשה אצלם סך הרגל, והם אינם יכולים, עם כל עוצם כשרונם, לבלתי עורר בנו לפעמים הנשיחטה, הליריקן וקד-הניבים, זה שמקפיד תמיד על הריחום הנפשי, האנושי, העצור, הביטני, נזהר מן המליצה מפני הרגשת הסכנה שבה לכל בטוי ישרי, הליריקן משייר, תמיד משהו לא-מפרש; המליץ דרכו לתת תמיד עודף של כחי, ועודף זה גם הקל שבקלים, הוא מכשול-הזועה לכל שירה, כל עודף כזה קובע את נשמתה, מפסיק את ארגיזהבה, רק במכמני-העשר של כלי ההבעה יצליח המליץ להתזקקו על כנפיו במרומי האדירים, ולא נפור לפי תהום.

המליץ האמת, הריתוריקן מלידה. הוא מן אידוסיקן של-המלים. הציבים משכרים אותו במראם, בריחם, כשדה ציצים לחמים; הוא נמשך אתריהם, אתרי הקסם המסתורי שבהם – הם האבסולוטי של העולם בעיניו. הם חיים את חידם כשדם לעצמם; יש להם הויה גם מהיץ לפיודשם המונבל. המליץ מספיל את ההתפרצות מתוך הגבולין. הוא מסמל את הבח לקים, לקחוב, למחוש. הציב – זהו הד הדברים, שהוא נעלה מן הדברים; בפני העולם, שהוא נאה מן העולם. ניב השפתים הוא יותר מבפני הדברים: הוא מן הוספה. מן לויזון להם. מאתורי הניב מתבטל העולם כשהוא לעצמו.

מליץ כזה היה לויזון. הוא כתב את האודה הזוהר מפוסית והזוהר סדרה שבשירה העברית החדשה. מן ברני נפשי לכבוד הזפי, שקטה למצא דוגמתו. בשירת-אבירים זו נגולה המליצה העברית ברקמת פלאים כזה. אשר לא סללה בעצמה. שכורה מיסיה, מן הבח שנתגלה בקרבה. טנה את קולה בתדות צותן, אשר הביעה את השתוממותה לעצמה. את התפעלותה מעצמה. כל ההוד האלמנטרי התגבוי הזוהר עוד פעם במשכנות ניבים אלה זה היה פתוס של אמונה. אמונה בכח התפארת האלהית. מן התפרצות של כח געורים, שכל סגידיופי שקמו בקרבנו אחר-כך, לא הגיעו אליה. הלם זה היה העדן האבודה. העולם יש לו תקון רק ביופי. לאו הוא אינו מתקיים אלא בשביל היופי. אינו מתקיים אלא בזכותו. כה הכריז היופי על עצמו במין תרועת-עז. במין בפתון, אשר ימים ודורות לא נשמע כמותם בשירה העברית:

ומאז ועד עתה

אני במתי חלד שוורת, ואין קץ

לעז ממשלתי פחת השמש.

אין עצה להליכות תפארתך ועל

כל פנת תבל אני

אִשְׁפּוֹף לְהַבִּיתָ...

רק התגלות ראשונה היא רבת-אמנה כה. בעמודים המעטים האלה שבתם עוזרים מראות-אלהים באור-יקרות היתה עצורה המית חיים הדישים. מלבד היוזנת רמחיל לא היו עוד בימים ההם תרומה-הוד באלה. לא היתה שירה של מלכות כה. 'אשר בה ישתד האדם בעו החשי הזופי על כל פנת הארצה. הזופי הוה המציל. הבתן למאשר כח לשאת את אשרו ולאמלל - את עמו. - בחאזנים זה המתהלך בארץ ובאשר רק יע. הבל יצהל. יקרן. יזי משטרהזיים. יעו משטרהזעו - כלו מצא ניב ניצב. רזן. קילת השתפק ברומוס רהב וכובשו. אשר הלך הלך והשתנה. נהק כח עצמו. כחקה אתי תרועת גליו העליות. עד אשר קפל באמת את כל היקום תחתו וראה אהו נבוע לפני הזופי. המשחק מעולם לפני כמאוי של הבורא.

האקורד האחרון של שירה רבתי זו יתן נל לבחורי הכול. לאלה אשר ובו להשיש את תבוע המשבר של הזופי לבגידאדם. וזה האסתמאזה של המשורה. אהובדהאלהים ובךהנצח כמותו:

וכרב כמשלתי עלי

ארץ. פן רבה התפארת איש

יקרל יתחרו. פי אני משתרי

אהב ולבחדר יש

עולם אתנה. נכפדי ארץ פי

יכל זכרם. ככלות שארם. אמרות

אֶהְיֶיךָ אֵל דוֹר אֶתְרוֹן יִקְרֶה וְכָל

יָמֵי מְתוּק אֹדֶר הַשָּׁמַיִשׁ

הָמָּה יִשְׁתַּקֵּי — —

באחד עשר הדפים של הימטון נשגב זה נתגבשה גם כל המדה המליצה העברית מלאים הם צרופי-לשון אשר אין ערוך להם. ועם כל כבלי המשקל, תטענו התרומים כמין ריתמס קל. הפשי, טבעי, כאילו נמשו בבת-אחת כל אסווי הצורה המתורזת. היתה הרוחה. כבתוך אילני גן צעיר את מתהלכים, ובהרות אור וצל טפלות מיטענו ומשטאלנו.

הריתמוס הזה נשאר בודד ביסוד ימים רבים. רק בשירי ביאליק את שומעים לפעמים את הדו העצום (אחד אתר ובאין רואה). זהו ריתמוס התניך בפסנת אוט. כח עוצר והפשי כבמיסב פרקי איוב ותהלים מתגעש כתוטי ומרימט על. הלשעת רמחיל כנרניסת בכל. אך יש משהו, נוסף על שירת הרב הרצינית, תגעת ידו הקלה של צִפְּקָה, אשר דביר את הכל תחתיו. יש חן אתר. יש נער. וזהו ההתהללה. התקנה המשעשעת היא. כבר העיר מישווא, ובצדק, ששירת רמחיל היתה סזם, התלמידים לא עצרו כח ללכת אתר הרב. שירת רשיל סומינה. היא פתחה את השעה.

ופעמים יש הרומס, שבה מתהללה השירה העברית החדשה.

ריסן תרפ"ב

